

Lagun Urkoa

Aberatsa zan, Ameriketara aberastua. Nork ez ditu ezagutu, urrutiko lurralde aietara sos bat ere gabe jua, eta bertan neke ta izerdiz, lan da lan, zintzo bearrari ekin da gero, atzera berriz, diruz ta ondasunez beterik etorritako gizon bulartsu langilleak? Don Pantxo etzan ba oyetakoa. Bera etzan iñoiz Ameriketara izan, eta ez Ameriketara, ez Europan, iñun etzuen berak lanik egin.

Gaztetan naiko lan eman zien bere guraso onai. Eskola garayan, Patxi-piper jarri zioten izena. Mutil aundia egin zanean, berriz, Patxi-sagardo. "Lanik egiten ez ba dek, gosez ilko aiz", amaika aldiz esan zioten bere guraso zarrak. Baña bai zera ill! Bere gurasoak bai, il ziran gizajoak, bi seme utziaz: Joxe Migel zarrena ta Patxi. Joxe Migel, langille purrukatua. Patxi —esan bearrik ez— alper aundia.

Joxe Migel, Ameriketara jua zan, eta Arjentiñako Rosarion amar urte egin ondoren, il zan ura ere, ango lagun batek esan zuenez, geyegizko lanak lertuta. Andik urte batzuetara, bosteun milla duro bialdu zizkioten Patxiri. Anai zarrena, ainbeste lanen artean ezertarako astirik ez, ezkondu gabe ill omen zan. Eta orra bere ondasun guztiak Patxirentzako gelditu, Legearen aginduz.

Orduan asi zan Patxi, Legearen edertasuna, egokitasuna ta bear-tasuna igartzen. Ordu arte, Legea mozkorrek eta alperrak zigortzeko gauzaren bat zalakoan, oso Legearen etsai amorratua zan bera. "A txotxoloak! —esaten zuen arrezkero, bere lengo lagun jarjunak gogoratuaz— Legerik gabe, ez dago aberien bizimodua besterik." Eta egia zion. Legea etorri arte, aberien antzera bizi zan Patxi. Baña berandu ba zan ere, piztu zan gizona. Eguzkiaren argiak, gabeko illuntasunak urratzen dituen bezela, Legearen urrezko printzak, argi-

tu zituzten noizbat, Patxiren begi lausotuak eta egun senti zoragarri artan, gizon berri bat sortu zan: Don Pantxo.

* * *

Don Pantxok, etzuen lengo Patxirekin, alkarren antzik ere. Beste gizon bat, Apaña, leuna, neurtua. Itz egiten zuenean, ba zuen arako Arjentiña aldeko doñuren bat, eta baita ango itzak eta esaerak erabiltzen zituen noizean bein, beti bere garayan eta bear dan neurritz. Ameriketako diruarekin batean, ango izakeraren kutsua ezarri zitzaion zearo. "Lengo lepotik burua" esan oi da gure artean, baña don Pantxoren burua, lenago uts utsik zegon eta orain ontzako urrez betea. Len ariña ba zan, orain sendo, mardula, bere bizitza berriari zegokion bezelakoa. Lagun berriak aukeratu zituen. Bera baño oitua-goak Bankuetako goraberetan eta beren bitartez, ikasi zuen asko.

Diruak, diru egiten du, ta don Pantxok, gero ta diru geyago zuen. Dirua... Uraxe zan orain, bere betiko leloa, bere maitale, bere nagusi, bere gogo ta amets bakarra. Gizon zekenak izan dira, baña Don Pantxo bezelakorik, gutxi. Zekena ta dollorra.

Bere etxeko atarian, eskaleren bat ikusi ezkerero, etzan asiko, beste asko bezela, gaizki esaka, oju ta deadarrez. Ez. Patxada onean, bere musu gorriko irri parra galdu gabe, itz egingo zion, beti leun eta adiskide, ta etzan ixilduko, eskalea etxetik kanpora bota arte. Berak asmatutako Ameriketako ipuiak esaten zizkien. Baita esaera zarrak ere: "Egin zazu lana ta izango dezu jana" ta abar. Txanponik eman? Ezta bururatu ere! Bein edo bein, azaltzen zan ala ere egunkarietan, Don Pantxoren biotz urrikaltasunaren berriren bat edo beste, ta ondo ezagutzen etzutenak —geyenak beraz— gizon egoki ta zindotzat zeukaten.

* * *

Urteak aurrera zijuazen eta Don Pantxoren osasuna etzan lengoa. Gibela zala, biotza zala, aitzakiz beterik zebillen. Bein esan ziotenez, ba omen zan, kai aldean, etorkizuna igartzen zuen atso zar bat. Ifñori ezer aditzera eman gabe, billatu zuen aren etxe zuloa. Euri zaparradak eta aize borrokak, Gaztelu ondoko kaleak gogor astintzen zituzten negu gorriko gau illun batean, eldu zan nolabait, sorgiñarengana, ta lasai itxuretan bildurrez, oso bildurrez, iya noiz arte biziko ote zan galdetu zion. "Martini Kaiku zure auzokoa bizi bitartean, etzera ilko", esan zion atsoak.

Berak ezagutzen zituen, bai Martini, bai Luisa bere emaztea. Bere atzetik ibilli ziran ayek ere, eskean, jakina! Ifñoz etzien ezertxo

ere eman, baña orain —au ixtillua!— Martiñ Kaiku alper kankallu ura, bear bearrezkoa zitzaion. Itxuraz etzan sasoi aundiko gizona, baña zerbait lagundu ezkerro, iraungo zuen oraindik urte mordoska bat. Lagundu bear zitzaion beraz, eta artara jarri zan Don Pantxo, pitin pitinka lenbizi, eskuzabaltxoago gero, urtiekin batean geitzen bai ziran, gero ta geyago, Don Pantxoren aje, neke ta bildur guztiak.

Izan ere, oso aulduta zegon. Martin ordea, egundañoko bizimoduan, beñere baño ederrago. Onek lasaitzen zituen asko, Don Pantxoren estutasunak. “Martiñ bizi bitartean, biziko aiz” esaten zuen berekiko, atsoaren esana gogoratuaz, eta bere burua aintzakotat artu gabe, Martiñi begira bizi zan. Bixiguak, legatzak, solomuak, Jainkoak daki zenbat onelako jaki gozo bialtzen zizkion astero Martiñi, bera bazkaritzat, tipula-salda uts batekin gelditzen zan bitartean. “Nola maite duen!” esaten zuten auzokoak.

* * *

Egun batean, Don Pantxo, oso gaizki jarri zan. Gaizki baño gaizkiago. Andik etzan ateratzerik. Garbi asko esan zion Don Paulo sendagilleak. Orduan, bat batean, Don Pantxoren buruan, asmakizun larri bat sortu zan. Eta Martin ilko ez balitz? A zer nolako itxukeria berea! Atso zatar batek esan ziola ta beste gabe, ainbeste ta ainbeste diru, alperrik galdu, arlote lotsagabe ura gizentzen! A zerri madarikatua! “Martiñ, Martiñ!” asi zan deadarrez, erotua bezela.

“Nola maite duen!” esaten zuten ondoan zeudenak, begiak malkoz beterik zituztela.

Urrengo egunean, ori bera zioten ere, Don Pantxoren eriotzaren berri izan zuten guztiak. “Lagunari deika il zan.” “Au bai benetan, lagun urkoa bere burua bezela maite izatea!” Eta egia zioten. Don Pantxok, alaxe maite zuen Martiñ. Bere burua bezela. Bere burua bera balitz bezelaxe.

JOSE MARIA LOJENDIO

